

Л. Н. Т.
536

1152

ПІСНЯ

ПРО ЦАРЯ ЙВАНА ВАСИЛЁВИЧА,

МОЛОДОГО ОПРИЧНИКА,

ТА ОДВАЖНОГО КРАМАРЕНКА КАЛАШНИКА.

(З ЛЕРМОНТОВА).

Пер. М. Старицький.

КІЕВЪ.

Типографія М. П. Фрица, Больш. Владимир. ул., у пам. св. Ирины.
1875.

258-13-9.

ПІСНЯ

ПРО ЦАРЯ ІВАНА ВАСИЛІВІЧА,

МОЛОДОГО ОПРИЧНИКА,

ТА ОДВАЖНОГО КРАМАРЕНКА КАЛАШНИКА.

 (З ЛЕРМОНТОВА).

Пер. М. Старицький.

КІЕВЪ.

Типографія М. П. Фрица, Больш. Владимир. ул., у пам. св. Ирины.

1875.

Заїренис-69

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР
ІНВ. 16022

87 р.

Дозволено цензурою Київъ, 1-го Апрѣля 1875 года.

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

~~445125~~

**Пісня про царя Івана Василєвича, молодого опричника,
та одважного крамаренка Калашника.**

(з Лермонтова).

Ох і царю еси, Йван Василєвич!
Про тебе нашу пісню зложили ми,
Про твого любимого опричника
Й про одважного крамаренка Калашника.
Ми співали її під торбанний дзвінк,
І примовлювали та присловлювали:
Православний люд нею тішився,
А вельможний пан Ромадановський
Чарку нам підніс меду доброго,
А вельможна єго біловидаля
Піднесла на срібній таці нам
Рушничок новий, шовком вишитий;
Частували нас три дні, трі ночі,
Та все слухали не наслухались.

I.

Ой не сяє в небі ясне сонечко,
Не любують ним сині хмароньки:

То сидить край стола за трапезою,
Трапезує то в золотім вінці
Ох і грізний царь, Іван Василєвич.
Позад єго стоять все прислужники,
Насупроти єго—все пани, княззя,
По боках єго—все опричники;
Бенькетує царь в славу Богові,
А собі па здоволя й на втіхоньку.

Усміхаючись, царь казав тоді
В золотий свій ковш повно всипати
Вина доброго заморського
Й піднести єго до опричників.
—І пили всі, царя славили.

Лишень-но один з тих опричників,
Гей лихий бояк, запальний юнак,
Не мочив свій вус, в золотім ковші;
Він схилив у діл карі оченьки,
На перса схилив буйну голову,
А в персах була дума тяжкая.

От, насупив царь брови чорнії
І на єго звів очі гострії,
Мов шуляк зирнув з неба синєго
На голубонька сизокрилого,—
Так бояк-юнак не підвів очей.

От, царь стукнув в діл патерицею,

І в дубовий діл аж на півчверта
Він загнав її сталевий шпивек,—
Так бояк-юнак не здригнувсь і тут.

От, промовив царь грізне словонько,—
І прокинувсь тут добрий парубок.

— „Гей ти, вірний слуго, Кирибейвичу,
Чи позаздрив ти нашій славоці,
А чи служба чесна надокучила?
Коли сходить князь—зірки радісні,
Що ясніш гулять їм по небові,
А яка бо з них зійде в хмароньку—
Та на землю вниз мерщі кóтиться.....
Негаразд тобі, Кирибейвичу,
Зневажати так царські радости:
Ти-ж пак з роду сам, із Скуратових,
А згодован в сім'ї, у Малютиній!“

Одповідав так Кирибеевич,
Поклонившись в пояс Грізному:
-- „Ой ти, царю наш, Йван Василєвич!
Не кори мене хлопа скверного:
Серця палкого не заллеш вином,
Думу чорну ним не запоштуєш!
Прогнівив тебе—царська воленька!
Покарать звели, втяти голову:
Тягота вона плечім лицарським,

До сирої землі й сама хилиться.“

Їму царь на те, Іван Василєвич:

— „Та об чім тобі тужить, парубче?

Чи подрався твій парчовий жупан?

Чи зібгавсь цілком шлик соболячий?

Чи скарбниця твоя спорожнилася?

Чи пощєрбилась шабля гострая?

Або кінь бідбивсь непідкований?

Або може збив тебе в боїщі,

На Москві-ріці, крамаренко з ніг?“

Одмовляє так Кирибеєвич,

Похитавши вбік кучерявою:

— „Не родилась та чарівна рука

Ні в шляхетскім роду, а ні в крамарськім!

Степовий мій кінь ходить весело;

Наче скло горить шабля гострая;

А на свято ми, з ласки царської,

Не згірш иншого приберемося!

— „Ох, як сяду-злечу на баскім коні

За Москву-ріку прогулятися,

Підвяжуся я пасом шовковим,

А на бакір зломлю аксамитний шлик

З чорним сободем на окромочці.

На воротіх стоять там, на тесаніх

Красні дівойки й молодиченьки,

І любують, зоря́ть та шепочуться:
Лишень-но одна і не дивиться,
А наміткою в пасах криється.

„На святій Русі, нашій нененці,
Не знайти такої вродоньки:

Іде підплавом, мов лебедонька,
Ясно дивиться, мов голубонька,
Слово вимовить—соловейко сам;
Пашуть щіченьки їй рожевії,
Як зоря на небі Божому;
Русі косоньки злотопрідені
З пліч їй падають пишно хвилями
І цілують перса білії.

Вона виросла в сім'ї крамарській,
А наймення їй Ольга Дмитровна.

„Як побачу її, то і сам не свій:
Руки дужі вниз мині падають,
Очі сміляві затлумляються;
Нудно, смутно мині, царю праведний,
По світа́х самому нікати.

Остогидли мині прудкі коники,
Остогидли миві парчі, е́дваби,
І не треба миві срібла, золота:
З ким я маю ним поділитися,
Перед ким юнацтвом вихвалюсь?

Ох, пусти мене на Донські степи,
На козаче життя, на вільнесеньке.
Хай зложу я там буйну голову,
Та зложу її на ворожий спис;
Падуванить татарва лиха
Ковня доброго, гостру шабельку
І черкаське сідло боєвничеє.
Карі очі мої шуляк виклює,
Сиру кість мою дощі вибілють,
І без похорон мій ювацький тлін
На чотирі краї геть розвіється....“

І сказав, сміючись, Йван Василєвич:
— „Ну, мій вірний слуго! Я твоїй біді,
Твоїй скрутонці дам порадоньку.
Ось візьми перстінєк діамантовий,
Та візьми оці перли-намистечко.
Зперш чолом ударь стіпній сващонці,
А потім знадні подаруночки
Перешли своїй Ользі Дмитровні.
Як до кобу їй — грай весіллячко,
Не до кобу їй — нема гніватись.“
— „Ох тя, царю еси, Йван Василєвич!
Одурив тебе твій лукавий хлоп,
Не сказав тобі правди щирої;
Не сказав тобі, що красуня та

В церкві Божій вже перевінчана,
Перевінчана з парнем-крамарем,
По закону нашому християнському.....“

Гей, співайте, браття—та торбани ладьте,
Гей ви, братці, пийте—діло розумійте!
Та потіште-ж пак вельможного
І вельможну ёго біловидую!

II.

У крамниці сидить огрядний юнак,
Крамаренко Степан Парамонсвич,
А по прозвищу пак Калашников;
Крам шовковий він розгорта на вид,
Словом ласковим гостей зманює,
Срібло, золото перелічує.
Одже випав ёму не користний день,
Ходють поуз все пани-дўкарі,
У крамницю ёго не заглядуєть.—

Дзвін замовк в церквах по вечерні вже,
За Кремлём зоря гасне, жеврючи,
Застилають небо хмароньки,—
Жене хукга їх, завиваючи;
Спорожнивсь широкий гостинний двір.
Замика Степан Парамонович

У крамниці своїй двері тесаві
Ще й дубовії замком з хитрощу;
Зле-лихого пса та зубатого
На ланцюг міцний він прив'язує.
Та й потяг до-дому, замислившись,
До господарьки, за Москву-ріку.

От, ввіходить він в свій високий дім
І дивує Степан Парамонович:
Не стріча єго молода жона,
Не накрито стола білим обрусом,
А в кутку, де стоять образи святі,
Одна свіченька ледве блимає.
І гукнув він мерщї стару наймичку:
— „Ти повідай, скажи, Єремієвно,
Де сховалася, куди ділася
В такий пізній час Ольга Дмитровна?
Певно любії мої дітовьки
Оце бігали, нагулялися,
Що зарання так лягли спатовьки?“
— „Господине мій, Степан Парамонович!
Я скажу тобі дивне дивонько:
До вечірні пішла Ольга Дмитровна;
Уже й піп прийшов з павіматкою,
Засвітили світ і вечеряють,—
Господиня-ж твоя по сю поровьку

Не верталася з церкви Божої;
І не сплять твої малі дітоньки.
Не пішли вони гулять в забавки—
Слізьми плачуть все, не вгамуються.“

Засмутивсь тоді смутком-думою
Молодий крамаренко Калашников;
До вікна він став, пильно дивиться,
Придивляється вздовж по вулиці,
А на вулиці ніч темнісінька,
Сипле білий сніг, мов лопатою,
Замітає геть чоловічий слід.
Коли чує, в сінях дверьми рипнуло,
І по сходах біжить хтось-то пòхалцем;
Обернувся, аж зирк!—Світе, Боже мій!
Перед ним стоїть молода жона,
Сполотніла вся, світить волосом;
Коси рўсяві поросплітані,
Снігом-ивеем пересипані;
Божевільно їй очі дивлються,
Шепотять вуста щось непевнес.

— „Ох і де ти, жінко, тинялася?
На яким майдані, чи на дворіщі,
Що волосся тобі розкуєвджено,
Що одежа твоя розпанахана?
Ой гуляла ти, бєнькет правила

З паничами, знать, соколятами?
Не на те-ж бо ми перед образом
Із тобою, жона, заручалися,
Золотими перстнями мінялися?
Як замьну тебе за замок міцний,
За дубові двері оковані.
Аби й світу Божого ти не бачила,
Чесне ймення моє не ганебила....*

І почувши те, Ольга Дмитровна
Затремтіла вся, мов голубонька,
Затрусилася, як з осики лист,
Сльозми вмилася тяжко-важенько
Й чоловікові в ноги кивулась:
— „Господине мій, красне сонечко!
Хоч убий мене, а хоч вислухай!
Твої речі ймугь, наче гострий віж;
Од них серденько в мене шарпає.
Не боюся я смерти лютої.
Не ляка мене поговір людський,
А ляка мене твоя нелюбов.

„Із вечерні я йшла до-домоньку
Вздовш по вулиці ще й самісінька,
Миві й вчулося, немов сніг хрумтить,
Озирнулася—чоловік біжить.
Мої віженьки підломилися,

Я закрилася вся наміткою.....

От, за руки він міцно взяв мене

І сказав мині тихим шепітом:

„„Що лякаєся, красна зіронько?

Я не злодій пак, душолюб лісний,

Я слуга царю, царю Грізному,

Прозиваюся Кирибейвичем,

З сім'ї чесної, з Малютиної...““

„Тут сполохалась іще гірше я;

Завернулася, пішла кòлесом

Бідолашна моя голівонька.

А він став мене цілувать, пестить,

Та стискаючи, все приказує:

„„Ой, скажи мині, чого хочеш ти,

Моя ясочко дорогесенька?

Хочеш золота або каменю,

Хочеш перлів ти, чи аксамиту?

Як царицю я приберу тебе;

Будуть всі тоді тобі заздрити.

Ти не дай мині смерти наглої:

Покохай мене, пригорни мене,

Хоч один разок на прощаннячко!““

„І голубив він, цілував мене:

На щоках моїх і тепер горять,

Аж шаріють ще живим полум'ям

Поцілунки ті ёго прòкляті....

А сусіди в хвіртку дивилися,

Сміючись, на нас пальцем тикали.

„Як із рук ёго я сїпнулася,

І до-дому стрілою полїнула,

То лишились в руках у харцизника

Мій квітчастий платок—твій даруночок,

І намітка моя, шовком шитая.

Знеповажив він, оганьбїв мене,

Мене чесною, безпровинною:—

Що-ж набрешуть всім злі сусідоньки?

Кому на́ очі покажусь тепер?

„Ти не дай мене, свою вірною,

Язиком лихим на посмішище!

На кого-ж, прїч тебе, й сподіватися?

У кого попросить оборононьки?

Сиротина я в білім світонці:

Рідний тато мій у сирій землі,

Рядом з ним лежить моя матїнька,

А мій старший брат, сам ти відаєш,

У чужім краю пропав бєз-вісти,

А мій менчий брат—ще мале дитя,

Ще мале дитя, нерозумвее.....“

Говорила так Ольга Дмитровна,

Слізьми дрібними умиваючись.

Посила Степан Парамонович,
Посила по двох менчих братиків;
І прийшли брати, уклонилися,
І таке ёму слово мовили:
— „Роскажи ти нам, старший брате наш,
Чи пригода тобі яка трапилась,
Шо покликав нас в таку глупу ніч,
У ніч темряву та морозяну?“
— „А скажу я вам. любі братіки,
Що тяжка біда, люте горевько
Наді мною це окошилося:
Оганьбив сімью нашу чесную
Злий опричник царський, Кирибеевич;
Не знесе душа кривди лютої,
Не зтерпить того серце мужнее!
Завтра буде пак навкулачки бой,
На Москві-ріці, при самім царі,
І я виступлю на Опричника,
Буду битися до-загину з ним.
Як подужа він—то виходьте ви
За святу, мовляв, щирю правдоньку.
Не злякайтеся, милі брaтiки!
Бо молодчі ви, свіжіш силою,
На вас мевш гріхів назбіралося,
То ачей Господь вас помилує!“

А брати на те одповідали:
— „Куди вітер дме на висóкості,
Туди й хмароньки йдуть покiрливо;
Як орел зове своїм клéкотом
На крiвавее поле-боiще,
Зве бенькёт чинить, мерлеців ховать,
То орлята всі до ёго летять:
Ти наш старший брат, другий батько нам,
Чини сам. здоров, як ти відаєш,
А тебе вже ми не попустимо!“

Гей, співайте, браття, та торбани ладьте!
Гей ви, братці, пийте—діло розумійте!
Та потіште-ж ви пак вельможного
І вельможну ёго біловидую!

III.

Над Москвою уже злоговерхою,
Над мурами кремлёвими білими,
Зза далекіх лісів, та зза синіх гір,
По покрівлях тесованих граючи,
Сиві хмароньки розгоняючи,
Зоря жевріє, прикидається:
Золотисті розтріпала кучері,

Умивається снігами білими,
Як красуня любуючись в дзеркало,
В небо чисте зорить, усміхається.
Ох нащо ти, зорé, прокидалася?
На яку радість ти розгулялася?
Ой зіходились та збіралися
Боякі завзяті московскіі
На Москву-ріку, на кулачний бой,
Погуляти, для свята побавитись.
І приїхав сам царь із дружиною,
Із вельможними й опричниками;
І казав розтягти ланцюг срібляний,
Сутим золотом перекований.
Оточили місце в двадцять п'ять сажнів
На охоцький герць поодинчатий.
І звелів от царь, Іван Василєвич
Склик покликати дзвінким голосом:
„Гей, де ви есте, добрі мóлодці?
Звеселіть царя, батька нашого!
В коло гérцєве виступайте ви:
Хто поб'є кого, того царь обдариті,
А кого поб'ють, тому вибачить Бог.“
Виступа юнак Кирибеевич,
Царю в пояса оддає чолом,
З дужих пліч скида дорогі хутра,

Оксамитом зверху покривані,
Підпера у-бік праву рученьку,
А лівою справля шлик кармазовий,
Дожидає собі супротивника.
Тричі склик дзвінкий перекликали—
Ні один бояк, а ні рушився,
Всі стоять собі, озираються,
Кожен кожного випиха вперед.

Похожа опричник на прѣсторі,
З бояків плохих, знай, глузує він:
„Га! принишкли всі, позамислились?
Ну, нема вже що, обіцяюся
Не губить душі, ради празника,
Попустить живим на покутовьку,
Тільки втішу царя, батька нашого!“

Коли це—юрба розпанахалась
Й виступа юнак, запальний бояк,
Крамарь то Степан Парамонович,
А на прозвище він Калашников.
Уклонився перш царю Грізному,
Далі—Кремлєві та святим церквам,
А потім всьому люду руському.
У єго горять очі полумъям,
На опричника пильно дивлються!
Супроти єго зупинився він,

Натяга міцні рукавиченьки,
Росправля свої плечі дужії,
Гладить бороду кучерявую.

І сказав ёму Кирибеєвич:

— „А скажи мині, добрий мблудче,
Ти якого роду-племени,

Яким менням ти прозиваєсся?

Аби знать, по кім править пбхорон,

Аби чим було й похвалитися?“

Одріка Степан Парамонович:

— „Мене звать Степаном Калашником,

А родився я в батька чесного

Й по закону жив, по господнѣму:

Не ганебив я жінки иншого,

Не харцизначав ночі глупої,

Не ховався я світу Божого....

І промовив ти щирю правдоньку:

По однòму з нас буде пбхорон,

Не пізніше, як завтра в пблудень;

І один із нас попохвалиться,

З товаришами бенькетуючи....

Не на жарт тобі й не на сміх людям,

Тепер вийшов я, бусурманище,

А на бой страшний, на остатній бой!“

І почувши те, Кирибеєвич

Зполотнів лицем, як осінній сніг:
Смілі очі ёму затуманились,
Проміж дужих пліч перебіг мороз,
На вустах блідих занімала річ....

Ото мовчки обидва розходяться
І лицарський герць починається.

Розмахнувся тоді Кирибеєвич,
Та й ударив вперш він Калашника,
Та й ударив ёго посеред грудей—
Затріщала кість сильне-дужая,
Похитнувся Степан Парамонович;
На широких грудях висів мідний хрест,
А в ёму святі мощі з Київа,
І погнувся хрест, продавився в кість;
Мов роса звідтіль кров закапала.
І помислив Степан Парамонович:
„Чому бути є, те вже севввиться;
Постою до кінця я за правдоньку?“
От наважився, розмахнувся він,
Зібрав силюнку до остатнього,
Та й ударив свого ворога
У лівій висок зо всії руки.

Застогнав юнак потихесенько,
Захитавсь боляк, трупом з ніг упав;
Простягнувся-поліг на холодний сніг,

На холодний сніг, немов сосенка,
Немов сосенка в борі темрявім
Під смолястий пень та підотнута.
Як те вбачив царь, Іван Василєвич,
Розгнівивсь гнівом, тупнув об землю,
І насупив брови чорні;
Наказав схопить Крамаренка вмить
Й привести мерці собі на очі.

От, промовив тут православний царь:
— „Одрікай мині щирю правдоньку,
Чи ти знарошна, чи ти знехотя,
Вбив на смерть мого слугу вірного?“
— „Я скажу тобі, царю праведний!
Я опричника нарочито вбив,
А за що, про що — не скажу тобі.
Прикажи мене покарати на смерть,
Втяти голову цю провивную;
Тільки зглянся-но, з ласки царської,
На вдову мою, дрібних діточок,
Та на двох рідних моїх братиків.....“

— „Ой гаразд вчинив, добрий мбодче,
Запальний бояк, сине крамарський,
Що по совісті давав одповідь.
Мелоду вдову і сиріточок
Із скарбів своїх пошаную я,

Двом братам твоїм од сєго-пак дня
Даю воленьку продавати, скупати
По широкому царству руському
І без мита ще, без оплатини.
А ти сам іди, добрий мбодче,
На високе те місце карнеє,
І зложи свою буйну голову.
Я сокиру дам нагострити—страх,
Звелю катові вбратись хóроше,
В дзвін найбільший я накажу дзвонить,
Аби знали всі люде чесні,
Що й ти милости в нас сподобився...”

На майдані вже люд збирається,
Сумовитий дзвін гуде, стогне мов,
Всім голосючи лиху вістоньку.
На високому місці карному
У сорочці зверх кармазиновій,
Золотим кгудзєм вгорі зап'ятій,
Із сокирою найгострішою,
Руки голі, знай, потераючи,
Походжає кат собі весело,
Бояка він жде ще й завзятого, —
А лихий бояк. крамарський юнак
З родом-браттями вже прощається:
„Ох ви, братіки, друзі кривні,

Поцілуймося та обіймемось
На остатні вже, на розлучини.
Уклонітеся Ользі Дмитровні,
Нехай менш вона побивається,
Про мене змовчіть моїм діточкам.
Уклонітеся хаті батьківській,
Уклонітеся товаришам всім,
В церкві Божій самі помолітеся
Ви за душу мою, душу грішнвю!“

І скарали Степана Калашника
Смертю лютою та ганебною,
І безщасная голова ёго
У крові на діл покотилася.
Понесли ёго за Москву-ріку
Й поховали там в полі чистому.
Де аж три шляхи розіходяться:
Тульський, Рязанський та Владимирський.
І високий горб з землі скидали,
І клинóвий хрест зверх поставили.
Вітри буйні тут віють, бавлються
Над могилою безименною.
Повуз неї йдуть люде добрії:
Пройде сивий дід—перехреститься,
Пройде дівчина—запечалиться,
А пройде кобзарь—зложить пісеньку....

Гей ви, хлопці вродливі,
Кобзарі поштиві,
Голоси знадливі!

Красно починали,—красно і кінчайте,
Кожному по правді честь-шанобу дайте:
Вельможному господарю—слава!
І красуні-добродійці—слава!
Й всьому люду хрещеному—слава!

